

0-16

Wars of the Tshalaborwa people.DIRA NTWA.

Ntwa e thomexa xare xa dihlopa tše pedi tša batho.

Komme e thomexa bakeng sa mafuló meetse, naxe, xolefeletša le polalo ya batho. Komme xape e kuba ka baka la xo tho elana xa diruiwa xoba nyatsan ya batho. Ke thswanelo xore masoxana a ye nthen xo tlotša medi marumo. Bahlabani xa ba axe dintlo tša bohlabani ka ntle le metse ya bona ya xo dula le basedi le bana.

Xo boxwa batho ba xo hlopetša xe xo hlabilwe mokxoši wa tsibišo y dira o naxeng. Ke molaó xore monna yo mong le yo mong xe a

2. le ela mo naxeng a sepele le lerumo. Komme xe monna sepele

a sena lerumo o tla bitšwa xoba mošadi ke banna xob masoxan mangwe. Monn o tsena ntweng xe xo tsebywa xoba ke motho yo a

loraxo meloro ya senna xa xoba a lekanaxo ke xo nyala.

Xe xo tsoxile ntwa bakxatheng a hlopa tše pedi tša batho ke xona

xo tla tsoxa yo mong le yo mong xo tsena ntweng ka ntle le

bakxal'bye. Komme batho xa ba xapeletšwe ke motho ba fo tsena

ntweng ka xo ithapa. Dingaka di tsena tweng ka dihlare fela.

Bana ba dikxoši ba tsena ntweng ka ntle le yo a tlaxo xo tšea

3. setuló. monna yo mong le yo mong o ba le marumó a kaxwe. Tšohle

tša ntwa monna yo mong le yo mong o a itotela. Dihlamo tša ntwa

ke marumo, mesebe dilépé le mapara xe ele ntwa ye nyenyane.

Mesébé ke betša se tšepexaxo mo ntweng xo fitiša lerumo le selépé

sa tšaka xoba maxaxane. Xane mesébé ona le mohuta ya mene ya

mesébé. Mohuta wa pele ke phakane, mme wona ona le nhla ya senla-

phathi. Komme mohuta wa bobedi ke phakane ya xoba le dikóbé.

Ke xore dikxošo tša xore xe o hlabile o se hlamoxe. Mohuta wa

boraro ke wa mokóbó komme wona ke thšipi ya pholletša fela.

4. Mhuta wa bone ke tasipi yeo e naxo le dikóbé xore xe o hlabile wa sehloxo. Lerumo ke mhuta o tee wa sebetša. Selépé sa thsaka ke seo se bexo se tserilwe kudu xe motho a tsone xare xa madira. Mo mesébéng xo šumišwa hlare se bitšwaxo bothólo. Bothólo ke hlare se bitšwaxo mholó. Ke xore xe motho a hlabile motho yo mong ka mosébé wa bothóló xa tšii lebaka le le telélé a sešó xo hwa. Banna bohle ba ye ntweng ba swere dihtabani tša mehuta. Ba aroxanywa ka dihlopa ka baké le mephatho ya bona. Mohlalani yo mong le yo mong o spara seaparo sa xaxwe. Xomme yo mong le yo mong o tla e hlama kamo a kxonaxo ka xona. Balaodi ba dira ba bexwa ke kxoši le bakxomani ba xaxwe. Xomme neakanyo ya bahlabani e fo ba xo hlakanya batho ka mehuta ya mephato xe e se mo mephato e tletšeng kudu xo ka išwa ka mephato. Balaodi ba tsebya ka seapara sa letlalo la nkwe xoba tšau. Molaodi wa dira e fo ba o tee. Batho kamoka ba ikokobetša ruri ruri xo molaodi wa bona. Xe motho a sa ikokobetše ka tšasa xa molaodi wa dira ka bexwa xo kxoši xoba motho yo a rataxo xo fetšiša setšaba ka xo sekwe melo ya molaodi. Maphšo xa xe fiwe thšóló xe e se xo nyatšwa fela ke batho. Baxale ba pušwa ka xo hlabišwa dikxomo ke kxoši. Thuto ya mohlalani xo ya bohlabaning. Banna xa ba tlwaetšwe xo sepela kxole le xo kitima. Xape ba ka tlwetšwa xo lwa ka melaro le mapara. Xomme ba tlwaetšwa xo betša mesébé. Basadi le banaba išwa dibong mehleng ya marumo. Dišo le tše dingwe di išwa dibong moo manaba a ka sekeng a tsena. Xomme metse e a xaxo-lélwa. Xomme metse e a xélélwa ka madixa. Xo me dikxóro di thibya ka dirheku. Banaba xa x tsibišwe xe ntw e tla thóma. Xomme xa xo romixwe batsela. Xo boledišwana kakxoxeletšó ka ntle le xo bea marumo fase.

Ser. 664

K34/33

7. Xo romixwa dihloidi xe xo tla thómexa ntwá. Xomme xa xo dirwe tsibišánó xe ntwá e thóma. Xomme tsibišó ke xo thóma xa ntwá fela. Xomme tsibišó e ka ba xona ya kxwathe-tšó Manaka a tsebané ka dihloidi xoba diaparó. Mokxoši wa hlabano ke direto tša dira. Dira xe di tšwele di swanetše xo ithswara ka taelo y molaodi. Banna ba swanetše xo sepele ka dihlopa tšé boné. Xomme barobala felo xo tee le mosadi. Xapele banna kamoka bao ba seng direng xa ba dumele'wa xo tsena dintlong di tee le basadi. Xomme xothwa ke xo xalefišé marumó. Xomme bahlabani ba ya direng ba swere mefako le tša xo apara xe dira di ya kxole. Mokxwa wa xo hlasela wo o ratexaxo ke wa hlaseló ya bošexo. Xomme xo lalélwa xa manaba ke mo xo ratexaxo kudu xore manaba a bolale a sa tsebe selo. Manaba a beakanywa ke manaka xore hlaselo e tlabe manaba. Xomme xaele hlaselo ya molaleng xona xo tla iwa ka dihlopha. Mokxong di ka hlaremoloxa ka xo dira naka tšepedi. Xomme ka moraxo xo šala banna baxolo xo xapa masoxana xore ba se thšabele moraxo. Banna ba a bapetšwa xore yo mong le yo mong a bone hlabano. Hlabano e thome ke banna kamoka ka xo xahlana le manaba. Molaodi wa dira o eta pele xe dira di hlabana. Xape ke ena wa bathomo ba hlabano ka xe malaodi ele ena motho ya mastla. Xomme ditšelo di laetšwa ka mokxoši wa kolaodi xo sehlopha sa xaxole. Xe xo lwiwa xo hlabixwa mokxoši wa ntwá xo ditheto ke banna baxolo ka moraxo xa mmoxo le molaodi wa ntwá. Xomme xaele bao ba hlabilwexo ba bušetšwa ka nthaxo. Xaele ba bolailwexo ba a tloxelwa xe o se balaodi fela. Xomme ditoto tša manaba xa di tšewe ke motho. Xomme manaba a a xo betšexo a a rataxanywa xore a hwele sa ruri.
- 10.

- Komme ~~xx dx~~ xaele a hwilexo a tloxelwa ele ditoto fela. Komme a tla kxolwa dihloxo xob                      ponthšo ya phenyo. Ko kxaloa hloxo ke modiro wa selépé sa maxaxane mo ntweng. Komme dihlare di hwetšwa xo mol odi wa dira. Ke xona xe molaodi a bolailwe xo swanetšexo xo tšew setoto sa xaxwe. Ha setoto sa xaxwe xo tsongwa dihlare tša ntwá xoba mpholo wa dira ke kxoši le mangaka. Komme ke dihlare tša molaodi yo byalo manaba a ka se ke a hlwa
11. a fengwa ke manaba ka xe                      tše etšwe mantla. Mohlalani yo mong le yo mong o swanetše xoiletšwa xo tsena ntlong le mosadi wa xaxwe nakoye telélé a dutši e nlapa nako kamoka pele xa xo tsena hlabanong. Ke basadi ba šetše xae ba tla taelwa xo tloxele xo dira dintwa. Xape ba tla dula ba thšela meetse ka mexopong ya banna ba bona xore dipelo tša bona di lonyetšwe komme di seke tša dula di fiša. Komme mathabo kamoka tla tloxelwa ke basadi le banna ba bahlabani. Dira kamoka di a folwa pele di sešó xo ya ntweng ke ngaka ya marumo. Dira di tla kxoby felo xo tee
12. kamoka ke kxoši. Komme ke xona di tla kxobakana fao mošate le dihlalani kamoka. Komme ngaka e tla laela xore dihlalani kamoka di išwe xo ena. Ke xona ngaka ya dira e foke dihlalani le bahlabani. Ke ngaka e dira byalo e tla laela bahlabani xore ba hwe. Ke xore xe a dira a seke a bonwa ke xona xo hwa xa bahlabani ke xo pony mahlo bona. Ke ngaka e šla fa bahlabani e thoma ka mol odi wa dira. Xe e feditše e tla laela xore bahlabani ba tsoxe. Ke ngaka e dira byalo e ba e tšotše                      diaparo kamoka xo šupa xore e dira boloi. Ka xo ya xo hula nakeng ye
13. ngwe dira di tla laolwa ke mpholó wa dira, Ke mpholó o ka lla xona dira di swanetše xo dula xo tšwa dira. Mpholó ke sehloere se thšelwaxo ka xore xa kxapana. Komme xothwe xo lla xa kxapana ye ke xo tšwa meetse etšwe kxapana e dutši e šena meetse.

Ser. 664

- Xe kxapana e sa tšwe meetse xona dira di ka ya hlabanong. Mohlabani yo a bolailexo lenaba o tla hlabiwa kxomo ke kxoši. Mexobó ya marumo e xona. Xelele dikose tša ntwana e di xona xe e se yona xobó yo elexo byalo ka kosa. Komme yona mexobó
14. yeo e šomišwa fela mohleng wa nekxoši ya ditau le mohleng xotiwa omar. xe badimo ba xo roxile (dihlaxatšane) ke xona xe xo xobixwa mexobó o tla hwetša monna a ko kota le lerumo koba seléfé mme a gla mothe ka sona. Komme xe ele lepara o mo o tla ka lona ka ntle le poledišano koba thoxakó le ena. Xe xo xobixwa mexobo xobe kódu ya marumo monna yo mong le yo mong o tla hwetša a šónófetšé. Xe xona se a se hwetšaxo ka ntle le lerumo o tla se iša mohleng wa monna yo mong a ka mo hwetšaxó. Xe xona batho
15. ba bolana kudu kudu ka kódu ya marumo. Mokxoši wa ntwana o tsebywa ke setšaba kamoka. Xe xore xe xo tla manaba komme xa hlabywa wona ke xona batho kamoka ba tla tseba xore dira di kxaufisi. Xe monna a ka hlab mokxoši are (Mamexelela - xolela thabeng) ke xona batho kamoka ba tla tseba koba ke mokxoši wa dira. Xe tlwaelo xo ikaxela dibo. Seeleng xona le ebo se sexolo sa lewa se axilwexo ka mabye. Kxopolwe xona le ebo. Mamakxale xona le xebo. Xo ratexa ditšabong mo xo befilexo. Meetse a hwetšwa ka xodimo xa thaba ya Seeleng. Komme mo xong a kxixwa bošexo nokeni ya Salate. Dijó di be di bolokelwa xona mehleng ya dira feéla. Batho ba be ba phela dibong mehleng ya manaba. Dikxomo di be di sa xapelwe dibong. Komme tšona di be di šireletšwa ke banna mo fase ka dithaba. Dibo di be di hlaselwa bošexo. Dibo di be di rakéllwa xore batho ba bolae ke tlala. Xo rakéléla sebo xabe xo ka tšea matsatsi xe banna ba sa kwatliša matla xo laleka manaba, batho ba bangae ba be ba swarwa ntweng ba sa phel. Ba be ba išwa Salate koba banni nka ba kxoši. Koba xe ele
16. bas di hlabiwa kxomo ke kxoši.

17. Komme ba bangwe ba ba lokollwa ke dikxomo ke beng ba bona. Se sebexo se fediša ntwā ebe ele xo fela xa hlopa se seng ke se seng. Komme le polao yo molaodi e fediša ntwā. Dikwano tša xore xo dicwe khutšo e ka ba ka xo romela diloba ke hlopa se sengwe seo se fenywaxo. Komme xo ka kxonexa xore bao ba fentševexo ba bušwa ke bafenvi xe nhenvo e dirilwe xee. Komme xaele hlaxeni xona xa xo kxonexe xo bušwa ke hlopha se seng. Komme diloba e ka ba dikxomo xoba dikxarebe kamo hlopha se seng se ka tsomako ke xona. Komme khutšo e dirwa ke dikxoši le bakxomana ba tšona. Komme dikxoši di roma batseta. Komme motseta o tla rongwa le seloba. Ke xona xo tla xomišwa bahlabani xo šupa xore ntwā e fedile. Komme ka moraxo batho ba thome xo etelana. Komme ka moraxo a rapane mo menganyeng ya dithšaba. Xape le bahlabani ba tla busetšwa metseng ya bona karoka.
- 18.

Dintwa tše kilexo tša lwixwa.

19. Dintwa tše ngwadilwexo kamo fase ke tše dingwe tša tše ngwadilwexo mo tabeng tša sethšaba tša temana ya pele (1). Komme ke xona fa re tla boledišana fela ka xa mathomo le mafelo a tšona tše di xethilwexo.
- Ntwā ya Maxadimana elexo dira tše tšwaxo maxakala di lwa le kxoši Mošolwane thabang ya Sealeng molato ele sethšaba sa xa mokxómole seo se thšabetšexo xo mošolwane ka xo hlola komo ya boxvera. Komme ntwā e fedišwa ka lehu la kxoši mošolwane mo o meeke morwa mošolwane a ilexo a leka xo fediša ntwā ka diloba tša dikxomo nne ya pala. Ke kxoši e bolsilwe ke xona maxadimana a ntwā a boela xé. Ntwā ya maxadimana rapilwe ke Zepato xo lwa le Matsatši mabele morwa makekele. Molato ke xe Zepato a lefetsa xe Matsatši a ile a tliša tša xaxwe dira. Komme ntwā ya fedišwa ke polao ya molaodi wa diru wa maxadimana elexo xikhi thšipane.
- 20.

Komme moxeditane a rwala setoto sa kaxwe xo boela nako xae. Ntwa ya ba Malepe le Lepato e tsošwa ke lehu la monna yo a bitšwexo Thómo ke a bolailwe ke nar šokeng. Ke Thómo a bolailwe šokeng ke nare a e melwa moleten wa thakadu. Monna moxolo

21. Sespane a iša ditaba xae xore Thómo xa bolokwa xomme o sexilwe dihlang ke ba Phalaborwa. Ke xona ba xa alepe ba rapa marota xo hula Phalaborwa ka xo lla lehu la Thómo. Xomme Marota a fetša batho le xo thope batho th beng ya ihetole le Agolwane. Ke xona madira a boela xae.

Ntwa ya Matsatši le Lepato ya komaneni ke ya xo baka dikomane ke di opelwa ke moratholepato ke e swanetše xoba tša Matsatši. Ke xona batho ba bolawa kudu kudu bo šexo xola xo robetšwe. Dikxobadu tše kxolo ebile amobbela monyela le makhushane (1).

22. Ke makhushane a hweditšwe tšwele mas a fo xomme xole bo thata xo bušetšwa ka teng xa ripya le leng la nhla ya mo swafo. Xomme ke xona a boela bo dulong bya ona. Ke xona a fola ailexo a tsoxa ke ngwaxo wa (1925) botšofading bya kaxwe mme a hwa. Ke madira a Matsatši a tsere k omana hlanka ntwa ya fela. Xothwe komane ya e be e lla kudu. Xobady ye ngwe mamolobela o be a hlabilwe xa sehloxo ka marumo Xothwe ke k oši Lepato ke xo para lethebo. Xomme diatla tša phulaxane ka baka la xo sexwa

23. ke marumo xe e a swara ka boxaleng. Ntwa ye ngwe ye kxolo ke ya Matsatši le Lepato ya xo baka boxoši ke Lepato a šetše le batho ba bantši. Kxopolwe le sealeng. Xomme yona e fedišitšwe ke xo fela xa batho sealeng kxoši Lepato a ba a tloxa naxeng ya halaborwa xo ya šokxaxa. Xomme ka moraxo Matsatši a romela batho xo bitša Lepato. Xomme seo a se dira ka xo romel dilo cloxo melo ya matsoka xo Lepato. Ke xona a boela xae kxopolwe.

END S. 664

ka mphuntlane (le Nkwe)